

AARDRIJKSKUNDIG
WOORDENBOEK

DER
NEDERLANDEN,

BIJENGEBRAGT

DOOR

A. J. van der Aa,

onder medewerking van eenige Vaderlandsche Geleerden.

EERSTE DEEL.

A.

Te Gorinchem, bij
JACOBUS NOORDUYN.

1839.

ALDERAT (LAND VAN), verl. plant. in *Nederlandsch Guiana*, kol. *Suriname*, op den linkeroever der *Matappica*, tusschen Vaderszorg ten Z. en den grond van Bodenburg ten N. De Negers noemen haar PITUEN SAFFIJN.

ALDERSMA of ALLERSMA, heerl. aan den linkeroever van het Reitdiep, in het *Westerkwartier*, prov., arr. en $2\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Groningen*, kant. en 2 u. N. ten O. van *Zuidhorn*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. O. ten N. van *Ezinge*, thans een eigendom van den H. E. H. G. Heer W. M. DE MAREES VAN SWINDEREN.

ALDINGAHUISEN, oude naam van ALINGAHUISEN. Zie dat woord.

ALDRINGA, voorm. adell. huis, in het *Goorecht*, prov. *Groningen*, onder het d. *Haren*.

ALDRINGA, voorm. adell. huis, in het *Westerkwartier*, prov. *Groningen*, onder het d. *Niekerk*.

ALECHMERE, ALMARI, ALMEER of ALMERE, water, prov. Holland, N. ged., waarvan men bij de oude schrijvers gewag vindt gemaakt, en dat waarschijnlijk een gedeelte van het Haarlemmermeer uitgemaaft heeft, misschien ook wel dat dit geheele meer vroeger aldus geheeten was, hoewel sommigen willen, dat men onder deze benaming de Zuiderzee te verstaan hebbe. Keizer OTTO I, schonk aan de Utrechtsche kerk het regt der visscherij, en het kogschuld in ALMERE, zijnde dit laatste eene belasting die zekere vaartuigen, *koggen* genaamd, betalen moesten. Op de lijst der goederen van de gezegde kerk vindt men er de tienden van de netten bijgevoegd en ALMERE wordt daar vermeld, als liggende bij het riviertje Vennep, hetwelk vroeger aan de westzijde van het Haarlemmermeer zijnen loop had en zich in dat meer ontlaste. In 874 werd de Noorman ROLLO in de nabijheid van dit water door de Friezen geslagen. Bij latereschrijvers wordt het ook wel bij verbastering AALSMEER genoemd.

ALEM, voorheen ALEYM, AELHEM, en thans nog wel *Aalhem* genoemd, d. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, distr. en 5 u. N. van *Boxtel*, arr. en 5 u. N. ten O. van 's *Hertogenbosch*, kant. en 5 u. N. W. van *Osch*, gem. *Alem-Maren-en-Kessel*, aan de Maas, die hier eene groote bogt maakt, waardoor het d. bijna als op één Schiereiland gelegen is, en ook veel van de gedurige overstromingen geleden heeft, zoo dat eene vrij groote kerk en de voornaamste huizen in vroeger jaren weggespoeld werden. De ingezetenen zagen zich diensvolgens genoodzaakt hunne woningen meer landwaarts in te verplaatsen en die eerste kerk, welke vóór deze overstroming aan den linker oever der rivier lag, zoude men nu aan den rechteroever moeten zoeken. Eene tweede kerk is mede door het water weggespoeld, en de derde, die thans nog bestaat, zijnde een klein gebouw met een torentje op het midden, is in 1719 gebouwd, en thans in gebruik bij de Herv., die tot de gem. van *Lith-Lithoijen-Kessel-Alem-en-Maren* behooren. Toen men dit kerkje begon te bouwen, vond men, bij het graven aan den oever der Maas eene kist van gehouwen arduinsteen, waarin eenige overblijfsels van een verteerd ligchaam gevonden werden. Den 21. Aug. 1768 sloeg de bliksem in dit kerkje, terwijl men bezig was er den dag des Heeren te vieren, niemand werd evenwel daardoor beschadigd, behalve twee personen, die zeer ligt gekwetst werden, ofschoon het geheele gebouw in een oogenblik als met vuurstralen vervuld werd, die heen en weder door de kerk vlogen, en de spaanders van balken en planken deden nedervallen.

Den 18 Aug. 1757 werd, van wege de Staten, aan de R. K. van ALEM toegestaan eene nieuwe kerkschuur te bouwen, welke den H. HUBERTUS als beschermheilige viert, terwijl de H. ODRALDA, die te Alem zoude begraven zijn, hier met bijzonderen eerbied aangeroepen wordt. De static der R. K. behoort tot het voorm. bisd. of vic. gener. apost. van 's Hertogenbosch, in het dek. van Orthen, en telt 210 zielen; voorts heeft men hier eene dorpschool met 55 leerlingen, 42 h. en ruim 250 inw., die in landbouw, visscherij en het werken aan de dijken langs de Maas hun bestaan vinden, onder welke 14 Joden, slechts 4 Herv. en de overige R. K. zijn.

Alem is eene heerl., die vroeger aan de Abdij van St. Geertruida in het Land van Luik toebehoorde, en waaraan zij, tot aan de vernietiging dier abdij, verbleven is. Omtrent het jaar 1146 had OTTO, Graaf van DURAS, zijn goed ALEYM aan dat klooster gegeven, maar de Abt geraakte daarover in geschil met ARNULFUS, de zoon van OTTO, hetwelk evenwel in 1150 werd bijgelegd, op voorwaarde, dat de Abt daarvoor een ander goed zoude afstaan. Na welken tijd de Abten altijd in het gerust bezit gebleven zijn, hoewel men het als iets bijzonders kan aanmerken, dat JAN II., Hertog van Brabant, in 1506, het gemaal over die plaats aan den Heer van KESSEL schonk. Thans behoort deze heerlijkh. aan het domein.

Ter plaatse, waar thans het dorp ALEM gelegen is, moet, naar men wil, in CAESARS tijd, een gevecht tusschen de Romeinen en de Tencteren en Uspipeten voorgevallen zijn. In 1672 leed dit dorp veel bij den doortogt der Franschen onder den Maarschalk DE TURENNE. In 1740 moest het andermaal groote schade lijden, doordien het geheel van water overstroomd werd, en in 1825 had het, met eenige naburige dorpen, een gelijk lot, door eene doorbraak, die hier in den Maasdijk viel.

ALEM-MAREN-EN-KESSEL, gem. in de Meijerij van 's Hertogenbosch, kw. Maasland, prov. Noord-Brabant, distr. Bortel, arr. 's Hertogenbosch, kant. Oss, (9 m. k., 1 s. d. 2 ged.) palende N. aan de Maas, O. aan Lith en Lithooijen, Z. aan Rosmalen, W. aan Rosmalen en de Maas.

Het bevat de dorpjes Alem, Maren en Kessel, het gehucht Wilt, een gedeelte van Gewande, benevens den pold. van het Laag Hemaal, en heeft 2 Herv. kerken, 3 R. K. kerken, 3 scholen, twee veren over de Maas, 191 h., en ruim 1000 inw. Vroeger stond te Kessel, in deze gem., een kasteel en er was te Gewande eene schans aangelegd, die na den Belgischen opstand wel weder opgemaakt maar thans andermaal vervallen is.

Het wapen dezer gemeente is een zwarte loopende leeuw op een zilver veld.

ALEMSGEWANDE, dat gedeelte van de buurt Gewande in de Meijerij van 's Hertogenbosch, kw. Maasland, prov. Noord-Brabant, dat tot het d. Alem, in de gem. Alem-Maren-en-Kessel behoort.

Het ligt in het distr. en 4 u. N. van Bortel, arr. en 2 u. van 's Hertogenbosch, kant. en 3 u. van Oss, 1 u. ten Z. van Alem, en wordt meestal de BLAAUWE SLUIS genaamd, naar eene hardsteenen sluis, aldaar tot uitwatering van de polders het Hoog- en Laag-Hemaal aangelegd.

ALEN, geh., prov. Drenthe. Zie AALDEN.

ALENDORP, ALLENDORP of ALLENDORF, voorm. Riddermatig goed in het Nederkwartier, prov. Utrecht, onder Vleuten, nabij de Meern, nu niet meer dan eene landhoeve met ongeveer 50 bund. land.

I. DEEL.

AARDRIJKSKUNDIG
W O O R D E N B O E K

DER

N E D E R L A N D E N ,

BIJEENGEBRAGT

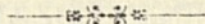
DOOR

A. J. van der Aa,

ONDER MEDEWERKING VAN EENIGE VADERLANDSCHE
GELEERDEN.

DE RTIENDE DEEL.

A A N H A N G S E L .

TE GORINCHEM, BIJ
J. NOORDUYN EN ZOON.

1854.

* ALBRANDSWAARD-EN-KIJVELANDEN, gem., is sedert het jaar 1842 met *Poortugaal* vereenigd, en maakt daarmede de gem. *Poortugaal-en-Albrandswaard* uit.

* ALBRECHTSBERG, staat: Zie AALBRECHTSBERG, lees: Zie AALBERTSBERG. ALCMARIA, Latijnsche naam van de st. ALKMAAR, prov. *Noord-Holland*. Zie ALKMAAR W. en A.

* ALDEGONDE, kast., werd door de Heeren van SOUBURG opgetrokken, door die van BORSSELE vergroot en verfraaid en door die van BOURGONDIË tot een vorstelijk verblijf ingerigt.

ALDENHAGE, voorm. kast. in de *Neder-Betuwe*, prov. *Gelderland*. Zie OLDENHAAG. W.

ALDENHUIS, voorm. state, prov. *Friesland*, kw. *Westergoo*, griet. *Franekeradeel*, arr. en $5\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Leeuwarden*, kant. en 2 u. O. Z. O. van *Harlingen*, onder Tjum.

ALDENSELE, oude naam van het stadje OLDENZAAL, prov. *Overijssel*. Zie OLDENZAAL. W.

ALDENTHORP, oude naam van het voorm. riddermatig goed ALENDORP, prov. *Utrecht*. Zie ALENDORP. W.

* ALDERSMA, heerd (geen heerl.), ligt 20 min. N. O. van *Ezinghe*.

* ALEM ligt $5\frac{1}{2}$ u. N. van *Boxtel*, 5 u. W. N. W. van *Oss*. — Er is hier een rijkvoetveer op Rossem over de Maas.

ALEM-MAREN-EN-KESSEL, gem., paalt W. en N. aan de Maas, O. aan Lith, Z. O. aan Nuland, Z. aan Rosmalen, Z. W. aan Empel. Zij beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 2407 bund. 11 v. r. 14 v. ell., alles belastbaar land; telt 187 h., bewoond door 254 huisgez., uitmakende eene bevolking van 1100 inw.

ALEMSCHE-WAARD, pold. in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, *Eerste* distr., arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Alem-Maren-en-Kessel*; palende N. en O. aan de Maas, Z. aan den Middelwaard, W. aan den Maasdijk. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 105 bund. 49 v. r. 20 v. ell., en watert door een sluisje, op de Maas uit.

ALEMSCHE-OVERWAARD (DE), pold., gedeeltelijk in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, kw. *Maasland*, prov. *Noord-Brabant*, *Eerste* distr., arr. 's *Hertogenbosch*, kant. *Oss*, gem. *Alem-Maren-en-Kessel*, gedeeltelijk in den *Bommelerwaard*, prov. *Gelderland*, *Benedendistrikt*, arr. *Tiel*, kant. *Zalt-Bommel*, gem. *Driel*; palende N. aan Rossum, O. en Z. aan de Maas. — Deze pold. beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 47 bund. 29 v. r. 4 v. ell., en watert uit op de Maas.

* ALEMGEWANDE ligt $1\frac{3}{4}$ u. N. O. van 's *Hertogenbosch*, $2\frac{1}{2}$ u. W. ten Z. van *Oss*, $1\frac{1}{4}$ u. Z. van Alem. Men telt er 12 h. en 50 inw. Ten N. is een voetveer over de Maas op den Bovenwaard, onder Driel. — Door de Blaauwsluis watert alleen de pold. het Hoog-Hemaal (en niet het Laag Hemaal) uit.

* ALENDORP heette oudtijds ALDENTHORP. — Bl. 82, reg. 4, staat: *Blijenberg* lees: *Blijenburgh*.

ALENGEHUISEN, geh. prov. *Groningen*. Zie ALINGAHUISEN.

§ ALERDINK, ALLERDING of AALDERING, havez. in *Zalland*, prov. *Overijssel*, arr. en 5 u. O. N. O. van *Deventer*, kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Raalte*, gem. en $\frac{3}{4}$ u. W. van *Heino*. — Deze havez., welke eene oppervlakte beslaat van 204 bund. 52 v. r. 70 v. ell., wordt in eigendom bezeten en bewoond door den Heer Mr. B. J. van SONSBEK.

ALEVELD, buit. in het *Nederkwartier* der prov. *Utrecht*, arr. en